

**ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ
ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА
ДЕТЕРМИНАНТИ ФОРМУВАННЯ НОВОГО ПОКОЛІННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ВИРОБНИЧИХ СИСТЕМ У ВИМІРАХ
ГЛОБАЛЬНИХ ТА РЕГІОНАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ**

Орхова Т.В., д.е.н., проф., зав. кафедрою прикладної економіки та бізнес-адміністрування, Донецький національний університет
Созінова Є., аспірант кафедри міжнародної економіки, Донецький національний університет
Орхов М.О., Донецький національний університет

Орхова Т.В., Созінова Є., Орхов М. Детермінанти формування нового покоління транснаціональних виробничих систем у вимірах глобальних та регіональних трансформацій.

У статті розглянуті детермінанти формування нового покоління транснаціональних виробничих систем у вимірах глобальних і регіональних трансформацій. Автори поставили за мету дослідження даних детермінант в статті. Підкреслюється важливість ролі міжнародної інвестиційної діяльності компаній. Це дає можливість країні концентрувати ресурси на можливості більш ефективних технологій, також зв'язуються динаміка потоків ПІІ з однієї країни в іншу і динаміка зростання експортних можливостей для виробників. Відзначено в статті, що прямі іноземні інвестиції дозволяють країні-експортеру капіталу отримувати доступ до дефіцитних ресурсів. Освітлено поняття виробничих систем, які можуть бути глобальними та регіональними (глобальні виробничі системи). Описана суть цих систем, а також взаємовідносин між національними економіками країн і ТНК. Перераховано принципи їх оптимальної взаємодії. Наочно наведено критерії узгодження розвитку держави і ТНК іноземного походження.

Ключові слова: транснаціональні виробничі системи, трансформації, ТНК, ГВС, виробнича система, іноземний капітал, експорт.

Орхова Т.В., Созінова Є., Орхов М. Детермінанти формування нового покоління транснаціональних виробничих систем у вимірах глобальних та регіональних трансформацій.

В статье рассмотрены детерминанты формирования нового поколения транснациональных производственных систем в измерениях глобальных и региональных трансформаций. Авторы поставили цель исследования данных детерминант в статье. Подчеркивается важность роли международной инвестиционной деятельности компаний. Это дает возможность стране концентрировать ресурсы на возможности более эффективных технологий, также связываются динамика потоков ПИИ из одной страны в другую и динамика роста экспортных возможностей для производителей. Отмечено в статье, что прямые иностранные инвестиции позволяют стране-экспортеру капитала получать доступ к дефицитным ресурсам. Освещено понятие производственных систем, которые могут быть глобальными и региональными (глобальные производственные системы). Описана суть этих систем, а также взаимоотношений между национальными экономиками стран и ТНК. Перечислены принципы их оптимального взаимодействия. Наглядно приведены критерии согласования развития государства и ТНК иностранного происхождения.

Ключевые слова: транснациональные производственные системы, трансформации, ТНК, ГВС, производственная система, иностранный капитал, экспорт.

Orehova T., Sozinova E., Orekhov M. Determinants of fostering a new generation of transnational production systems in measurements of global and regional transformations.

The article deals with the determinants of a new generation of transnational production systems in measurements of global and regional transformation. The authors set the goal of data mining determinants in the article. Emphasizes the importance of the role of international investment companies. This enables the country to concentrate resources on the possibility of more efficient technologies, and associated dynamics of FDI flows from one country to another, and the dynamics of growth of export opportunities for producers. It is noted in the article that foreign direct investments allow capital-exporting countries have access to scarce resources. Lit the concept of production systems that can be global and regional (global production system). Description of the nature of these systems, as well as the relationship between the national economies of countries and transnational corporations. The principles of their optimum interaction. Clearly shows the criteria development agreement states and TNCs foreign origin.

Keywords: transnational production systems, transformation, TNC, DHW production system, foreign capital, export.

Глобальні трансформації світової економічної системи несуть цілий ряд новітніх тенденцій, серед яких необхідно відзначити формування ТНК нового типу – глобальних компаній, появу глобальних латентних гравців на світових ринках – глобальних мереж, використання нових форм організації виробництва, не пов'язаних з участю в капіталі, тощо. Як зазначають експерти ЮНКТАД, «сьогодні міжнародне виробництво більше не обмежується виключно прямими іноземними інвестиціями, з одного боку, і торгівлею – з іншого. Значущість способів організації міжнародного виробництва, не пов'язаних з участю в капіталі (СНУК), зростає: у 2010 р. обсяг продажів у рамках цих механізмів перевищив 2 трлн дол., головним чином у країнах, що розвиваються. СНУК включають підрядне промислове виробництво, аутсорсинг послуг, підрядне сільськогосподарське виробництво, франшизінг, ліцензування, управлінські контракти й інші типи договірних взаємовідносин, за допомогою яких ТНК координує діяльність у рамках своїх глобальних виробничо-збутових ланцюжків (ГВЗЛ) і впливає на управління компаніями приймаючих країн, не беручи участь в капіталі цих компаній» [1].

Дослідженню проблематики й розвитку процесу транснаціоналізації у світовому господарстві присвячені роботи Дж. Гелбрейта, С. Хаймера, Ч. Кіндлебергера, К. Акамацу, М. Портера, Дж. Даннінга, Д. Лук'яненка і В. Білошапки та ін. Істотний внесок у вивчення цих питань зробили такі вчені-економісти: Ю. Пахомов, Ю. Макогон, В. Новицький, І. Школа, О. Шнирков та ін.

Метою даної роботи є дослідження детермінант формування нового покоління транснаціональних виробничих систем у вимірах глобальних та регіональних трансформацій.

Розвиток міжнародної інвестиційної діяльності компаній надає істотні вигоди країнам їх базування.

По-перше, така діяльність пов'язана з перенесенням в інші країни менш ефективних для країни-експортера капіталу виробництв, що дає їм можливість концентрувати ресурси країни на розвитку більш ефективних технологій, виробництв і операцій. Тобто йдеться про перенесення працевітких операцій у ті країни, де такий фактор виробництва, як праця, є найбільш дешевим; ресурсомітких операцій – у ті країни, де вони є також більш дешевими; збуту готової продукції (також шляхом інвестиційних стратегій для подолання протекціоністських бар'єрів) – туди, де ринки є найбільш смними.

Тим самим підсилюється конкурентоспроможність країн-експортерів капіталу, зберігається їх роль як інноваційних центрів міжнародного поділу праці.

Наслідком даної стратегії ТНК є закріплення розподілу країн світу на Центр та Периферію.

По-друге, як показує світовий досвід, зростаюча динаміка потоків ПІІ з однієї країни в іншу має тісний зв'язок із динамікою зростання експортних можливостей для виробників країни базування ПІІ, завдяки частковому перенесенню, як правило, збирання кінцевої продукції та збереженню за країнами базування ролі постачальника інноваційних вузлів і компонентів.

По-третє, прямі іноземні інвестиції дозволяють країні-експортеру капіталу одержувати можливість доступу до дефіцитних ресурсів у країнах-реципієнтах. Прикладом є американські ТНК-нафтодобувачі, які контролюють видобуток нафти у більшості країн Перської Затоки.

По-четверте, вкладання коштів в інвестиційні ринки країн-реципієнтів передбачає можливість отримання там більш високих прибутків, що в остаточному підсумку буде працювати на економіку країни базування капіталу.

І нарешті те, що є найбільш важливим для країн базування: економічна влада ТНК є важливим фактором геополітичних відносин між країнами базування і країнами-реципієнтами.

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

Таким чином, транснаціоналізація діяльності фірм стає необхідною умовою формування й підтримки конкурентоспроможності країни їх походження.

За даними World Investment Report (2013), близько 60% світової торгівлі, обсяг якої на сьогоднішній день становить більше 20 трлн дол., припадає на торгівлю проміжними товарами або послугами, використовуваними на різних стадіях процесу виробництва товарів і послуг для кінцевого споживання. Фрагментація виробничих процесів і розосередження по різних країнах їх виробництв призвели до появи «безмежних» виробничих систем. Це можуть бути послідовні ланцюги або складні мережі, їх сфера охоплення може бути глобальною або регіональною, зазвичай їх називають глобальні виробничі системи (ГВС) [2].

За даними міжнародної консалтингової компанії Orbis, у світі налічується більше 37 млн економічних акторів: як фізичних осіб, так і фірм, розташованих у 194 країнах світу. Результати аналізу глобальних мереж розкривають «архітектуру» глобальної власності. Глобальна мережа ТНК містить три типи економічних акторів: 77456 акціонерів, 43060 ТНК (більше половини ТНК світу) і 479 992 компаній, які беруть участь у мережі. Загальна мережа складається з 600 508 вузлів і 10006987 зв'язків. За дослідженнями Дж. Глеттфілдера, менше 1% компаній контролюють до 40% усієї мережі [3]. Фактично дане ядро глобальної мережі, більшість учасників якого є глобальними фінансовими компаніями, і є центром прийняття рішень, відповідно до яких формуються сучасні тенденції на глобальному фінансовому ринках, а також політика глобальної інформаційної асиметрії.

Приблизно 80% світової торгівлі координується ТНК в рамках їх глобальних виробничих мереж. Країни, які найбільш інтегровано до глобальних потоків капіталу, порівняно з масштабом їх економіки, як правило, є активними учасниками ГВС. ТНК координують ГВС через складні мережі взаємодії між постачальниками й різних режимів управління: від прямої власності на закордонні філії до договірних відносин і комерційних угод [2].

Як партнерства на базі способів організації міжнародного виробництва, не пов'язаних із участю в капіталі (СНУК), так і іноземні філії можуть забезпечити приймаючим країнам можливість інтегруватися у глобальні виробничо-збутові ланцюги. Одна з головних переваг СНУК полягає в тому, що вони є гнучкими механізмами взаємодії з місцевими компаніями, які забезпечують ТНК іманентні стимули для інвестування в підтримку життєздатності своїх партнерів у рамках поширення знань, технологій і навичок [1]. З іншого боку, створюючи місцевий філіал через здійснення ПІІ, ТНК сигналізує про свою довгострокову прихильність справі розвитку приймаючої країни. Залучення ПІІ є також більш оптимальним варіантом для країн, що мають обмежений виробничий потенціал [1].

Місце, яке займає країна у глобальній виробничій системі визначає її конкурентоспроможність у міжнародному поділі праці. Насамперед країни мають визначитись з реальним потенціалом розвитку конкурентних переваг, які нададуть їм можливість стратегічного позиціонування у глобальних виробничих системах. Для отримання доступу до ГВС, одержання вигоди з участі у ГВС і реалізації наданих ГВС можливостей модернізації потрібен структурований підхід, що передбачає: визначення конкретного місця ГВС у загальних стратегіях розвитку й політиці промислового розвитку, створення умов для зростання ГВС у результаті формування й підтримання сприятливого середовища для інвестицій і торгівлі та створення допоміжної інфраструктури та нарощування виробничого потенціалу місцевих фірм. Для зменшення ризиків, пов'язаних з участю у ГВС, необхідна надійна екологічна, соціальна й управлінська основа [2].

Об'єктивні реалії функціонування ГВС потребують перегляду підходів до формування політики промислового розвитку та торговельної політики. Стратегії розвитку, пов'язані із ГВС, потребують наявності більш цілеспрямованої політики, яка приділяє увагу вузьким виробництвам у рамках ГВС.

Якщо виробництво експортно-орієнтованого продукту є імпорто-залежним через його убудованість у ГВС, протекціоністська торговельна політика може призвести до негативних наслідків.

За сучасних умов підвищується значення регіональних виробничих мереж, оскільки індустріалізація на базі ГВС спирається на більш міцні зв'язки з базою постачання в сусідніх країнах [2].

Необхідність модернізації в рамках ГВС мотивує країни до зміцнення партнерських відносин із провідними фірмами, що займаються розвитком промисловості. Водночас ГВС потребують наявності системи регулювання для забезпечення того, щоб спільні зусилля з економічної, соціальної та екологічної модернізації сприяли досягненню сталого розвитку.

Для забезпечення участі місцевих фірм у ГВС необхідне створення й підтримка сприятливого середовища для інвестицій і торгівлі, а також створення необхідної інфраструктури для участі у ГВС. Сприятливе середовище для торгівлі та інвестицій передбачає загальні умови для ділової діяльності, включаючи торговельну та інвестиційну політику, а також податкову й антимонопольну політику, режим регулювання ринку праці, інтелектуальну власність, доступ до землі та ряд інших сфер політики (вимоги Рамкової основи інвестиційної політики з метою сталого розвитку ЮНКТАД (РОПІСР)) [4]. Спрощення процедур торгівлі й інвестиційної діяльності має особливо важливе значення для ГВС, у яких товари багаторазово перетинають кордони і де існує потреба нарощування виробничого потенціалу для експорту. Для залучення виробництв ГВС вкрай необхідне надання надійної фізичної та «нематеріальної» інфраструктури (включаючи логістику і телекомунікації). Встановлення ефективних комунікаційних і транспортних зв'язків може також сприяти «стабільності» операцій у рамках ГВС. Оскільки виробничі системи зазвичай носять регіональний характер, міжнародне партнерство для розвитку інфраструктури може бути особливо корисним.

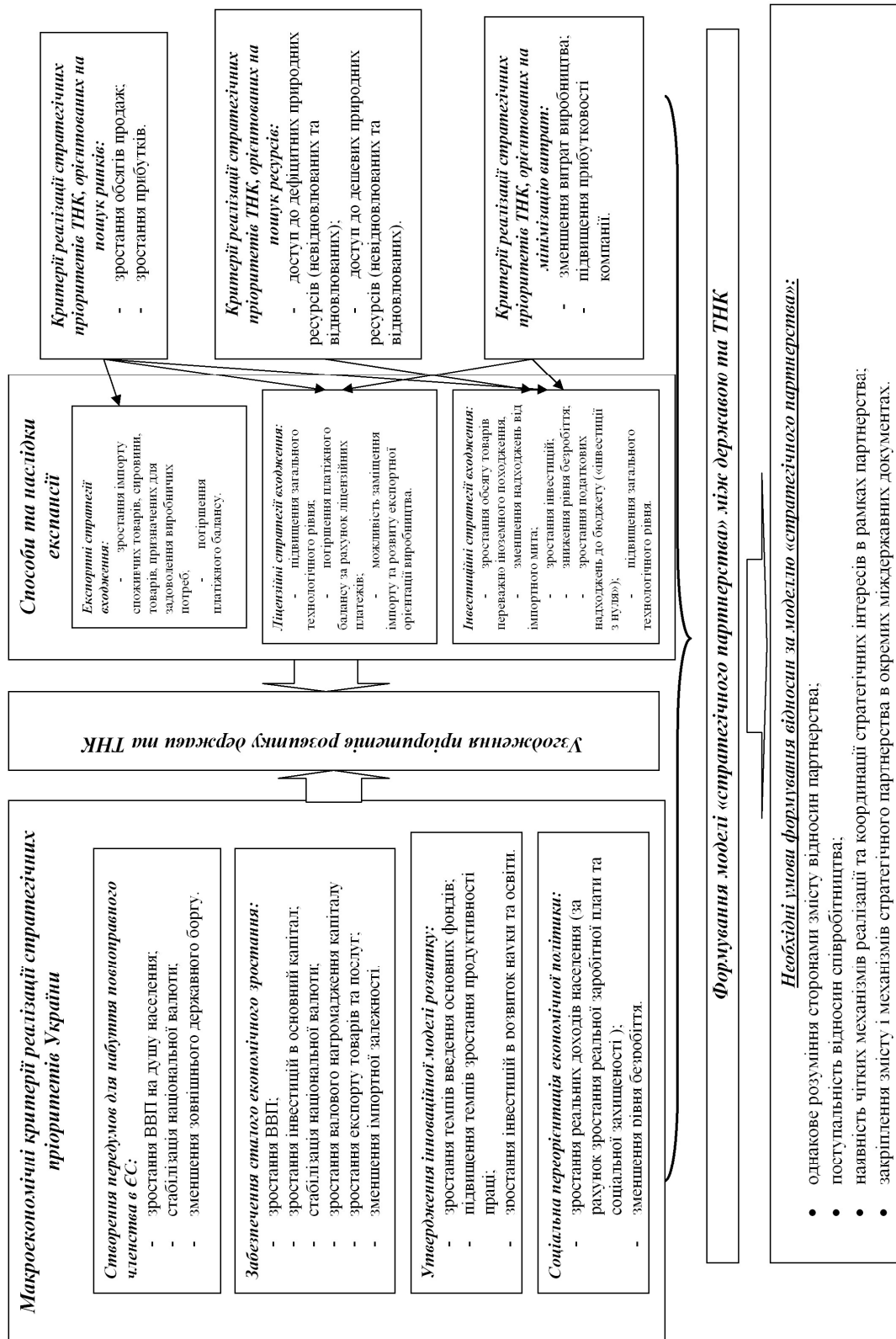
Таким чином, виходячи з вищевказаного дослідження теоретичних положень і практичного світового досвіду побудови взаємовідносин між ТНК і національними економіками, слід визначити такі специфічні принципи їх оптимальної взаємодії:

- поважання суверенітету країн, де вони діють;
- забезпечення виконання вимог законодавчих систем цих країн;
- у формуванні своєї стратегії виходити із пріоритетів економічної політики країн, де вони діють;
- дотримання вимог конкуренції та антимонопольного регулювання;
- невторчання у внутрішню політику приймаючих країн;
- утримання від корупції;
- поважання соціокультурних цілей, цінностей і традицій приймаючих країн;
- забезпечення у своїй діяльності вимог глобальної екологічної безпеки;
- дотримання принципів соціальної відповідальності перед суспільством;
- забезпечення у своїй діяльності виконання принципів формування відносин з урядами держав за моделлю «стратегічного партнерства».

Характерною рисою сучасного міжнародного простору є його організаційно-структурний характер. Міждержавні відносини, зіткнення національних інтересів, вирішення наявних суперечностей завжди включають у дію систему міжнародних організацій і міжнародно-правових режимів глобального, регіонального чи субрегіонального рівнів. Мережа міжнародних організацій, що діяла у той чи інший історичний термін, впливала на розвиток подій на міжнародній арені, певною мірою знижувала межі політичної невизначеності шляхом стабілізації очікувань сторін і таким чином підвищувала рівень національної та міжнародної безпеки. Історична тенденція до підвищення можливостей міжнародних організацій впливати на безпеку тісно пов'язана із загальносвітовими процесами інтеграції та глобалізації.

На сучасному етапі розвитку світової економічної системи формування конкурентних стратегій ТНК одним із концептуальних положень є концепція глобального управління у трикутнику «ТНК – держави – міжнародні організації», складові якого є рівновеликими силами, що в разі відсутності взаємовигідної співпраці здатні суттєво зашкодити одна одній, а отже, світоцілісності в цілому.

Синергізму слід домагатися також через об'єднання в одне ціле міжнародних інвестиційних і торговельних угод. Регіональні торговельні й інвестиційні угоди мають особливо важливе значення з точки зору виробничих систем, оскільки регіональні зусилля щодо лібералізації формують регіональні виробничі системи і передбачають розподіл доданої вартості.

Рисунок. Механізм узгодження пріоритетів розвитку держави та ТНК іноземного походження

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

Актуальність регіональних виробничих систем показує потенційні наслідки перетворення регіональних торговельних та інвестиційних угод на регіональні домовленості по промислового розвитку. Такі угоди можуть бути спрямовані на створення транскордонних кластерних утворень шляхом спільного інвестування в необхідну для ГВС інфраструктуру та спільного нарощування виробничого потенціалу. Створення таких домовленостей передбачає комплексну підтримку партнерських зв'язків між урядами макро-регіону, між урядами та міжнародними організаціями з метою надання технічної допомоги і нарощування потенціалу й між державним і приватним секторами з метою інвестування в інфраструктуру і виробничий потенціал регіональних виробничих систем [2].

Критерії оптимального узгодження пріоритетів розвитку держави та ТНК іноземного походження подано на рисунку.

Таким чином, можна зробити висновок, що для формування процесу узгодження цілей діяльності транснаціональних корпорацій з інтересами країн базування та країн-реципієнтів з метою запобігання можливим конфліктами між усіма сторонами оптимальна взаємодія ТНК з міжнародними організаціями має будуватися на засадах таких специфічних принципів:

з організаціями глобального рівня:

- упровадження на добровільній основі правил поведінки відповідно до вимог законодавчих норм системи міжнародного права;

- потреба врахування пріоритетів розвитку світового суспільства, які визначаються міжнародними організаціями;
- дотримання принципів прозорості у своїй діяльності;
- здійснення постійних консультацій із питань узгодження цілей діяльності ТНК та інтересів країн базування і країн-реципієнтів інвестицій для запобігання виникненню конфліктів;

- дотримання вимог надання інформації з питань порушення державних гарантій і міжнародних норм щодо прав іноземних інвесторів у приймаючих країнах;

- дотримання принципів забезпечення глобальної екологічної безпеки й соціальної відповідальності перед світовим суспільством;

- дотримання вимог міжнародних організацій у сфері трудових відносин;

з організаціями регіонального рівня:

- дотримання вимог спільної торговельної політики та політики щодо руху товарів, послуг, осіб, капіталу, технологій, «ноу-хау» між державами-членами організацій;

- урахування при формуванні стратегії пріоритетів сільськогосподарської та промислової політики країн-членів економічних регіональних організацій;

- дотримання вимог політики у сфері екологічної та соціальної безпеки у країнах-членах регіональних організацій;

- урахування у своїй діяльності пріоритетних напрямів розвитку співробітництва між країнами-членами регіональних організацій;

надання пропозицій і консультацій щодо поліпшення інвестиційного клімату у країнах-членах регіональних угруповань. При побудові державної стратегії взаємодії України із ТНК на основі моделі «стратегічного партнерства» необхідним є дотримання таких принципів державної регуляторної політики: для ТНК зарубіжного походження – необхідність застосування справедливого й недискримінаційного режиму; стимулювання ТНК до реалізації переважно інвестиційних стратегій, орієнтованих на розвиток експортного інноваційного виробництва; вимагання дотримання ТНК принципів соціальної відповідальності відносно населення приймаючої країни; для ТНК національного походження – створення передумов для реалізації потенціалу транснаціоналізації власних підприємств і галузей економіки країни залежно від видів стратегій, що впроваджуються; вимагання дотримання принципів економічної безпеки країни.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. WIR 2011: Non-Equity Modes of International Production and Development. – New York, Geneva, 2011.
2. World Investment Report: Global value chains: investment and trade for development. – New York, Geneva, 2013.
3. Vitali S., Glattfelder J.B., Battiston S. The Network of Global Corporate Control [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.plosone.org/article/info%3Adoi%2F10.1371%2Fjournal.pone.0025995>
4. WIR 2012: Towards a New Generation of Investment Policies. – New York, Geneva, 2012.
5. World Development Indicators 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/DATASTATISTICS/>

АСИММЕТРИЧНОСТЬ ИНФОРМАЦИИ: СУЩНОСТЬ И ФОРМЫ ПРОЯВЛЕНИЯ

Палагута Н., аспирант кафедры экономической теории Донецкого национального университета

Палагута Н. Асимметричность информации: сущность и формы проявления.

Рассмотрена сущность и формы проявления асимметричности информации на различных рынках, таких как рынок страхования, рынок труда и кредитный рынок. Отмечен ряд отличий в формах проявления информационной асимметрии на этих рынках, в связи с чем возникает необходимость дополнительных исследований. Подчеркнуто, что, наличие сходных характеристик обуславливает целесообразность рассмотрения проблемы асимметричности информации на всех рынках одновременно.

Описаны ключевые понятия, необходимые для дальнейшего изучения проблемы, среди которых – понятия «информация» и «информационная асимметрия». Изучены основные проблемы, возникающие в рамках асимметричности информации, а именно проблема, морального риска, неблагоприятного отбора, рационирования кредитов и др.

Проанализированы работы отечественных и зарубежных ученых теоретического и эмпирического характера. Выявлены различия в выводах, сделанных этими учеными, что обуславливает необходимость проведения дальнейших исследований.

Ключевые слова: информация, асимметрия, моральный риск, неблагоприятный отбор, сигнализирование, рационирование кредита.

Палагута Н. Асимметричність інформації: сутність та форми прояву.

Розглянуто сутність та форми прояву асиметричності інформації на різних ринках, таких як ринок страхування, ринок праці та кредитний ринок. Відмічено ряд відмінностей форм проявлення інформаційної асиметрії на цих ринках, у зв'язку з чим виникає необхідність подальших досліджень. Підкреслено, що наявність схожих характеристик обумовлює доцільність розглядання проблеми на всіх ринках одночасно.

Описані ключові поняття, необхідні для подальшого вивчення проблеми, серед яких поняття «інформація» та «інформаційна асиметрія». Досліджено головні проблеми, які виникають в рамках асиметричності інформації, а саме проблема морального ризику, несприятливого відбору, раціонування кредиту, тощо.

Проаналізовано роботи вітчизняних та закордонних вчених теоретичного та емпіричного характеру. Виявлено відмінності у висновках, зроблених цими вченими, що обумовлює необхідність проведення подальших досліджень.

Ключові слова: інформація, асиметрія, моральний ризик, несприятливий відбір, сигналізування, раціонування кредиту.

Palaguta N. Asymmetric information: its nature and forms.

The article concentrated on the nature and the forms of asymmetric information revision. It is concluded that it could arise in different markets,